

LAPSED DIGITAALMAAILMAS¹

Laste digitaalsed võimalused ja turvaline internetikasutus on Euroopa Liidus olnud pikka aega tähelepanu all, vt [„Lastele parema interneti loomise Euroopa strateegia“](#) (2012).

Lühidalt on strateegial neli põhieesmärki:

- soodustada arendava ja hariva veebisisu tootmist lastele ja edendada laste positiivseid veebikogemusi;
- suurendada teadlikkust; õpetada veebiturvalisust ja digitaalset kirjaoskust kõigis Euroopa Liidu koolides ning teavitada lapsi, lapsevanemaid ja õpetajaid;
- luua lastele turvaline internetikeskkond eakohaste privaatsus-seadistuste kaudu, parema vanemliku kontrolliga, vanusepiiride ja sisu klassifitseerimisega;
- võidelda veebis leviva laste seksuaalse väärkohtlemise ja laste seksuaalse eksploateerimise vastu.

2006. aastast on Euroopa Liidu riikides tehtud üle-euroopalist laste internetikasutuse uuringut [EU Kids Online](#), millesse on kaasatud ka Eesti. Uuring hõlmab lapsi vanuses 9-16. [Eesti uuringutulemuste kokkuvõte](#) 2009.-2011. aasta kohta toob välja järgmist:

- Eesti lastest kasutab internetti iga päev 82%. Selle tulemusega oleme Rootsi (84%) ja Bulgaaria (83%) järel kolmandal kohal;
- Eesti lapsed on interneti liigkasutuse näitajate poolest 1. kohal (50%), järgnevad Portugal (49%) ja Bulgaaria (44%), Euroopa keskmine on 30%;
- Eesti lapsed on Euroopas kõige sagedamini kokku puutunud isikliku info kuritarvitamisega: 18% lastest on selline kogemus olnud viimase 12 kuu jooksul. Eestile järgnevad Leedu (15%), Rootsi, Rumeenia ja Tšehhi (14%). Euroopa keskmine näitaja on 9%.

EU Kids Online [Eestit puudutavates järeldustes](#) on kirjas, et Eesti laste internetikasutus on ühtaegu hästi arenenud ja problemaatiline – kasutades veebivõimalusi hästi ära, puutuvad Eesti lapsed kokku paljude riskidega. Eesti juhib Euroopa edetabeleid küberkiusamise ja interneti liigkasutuse näitajate poolest ning kuulub „osaliselt toetatud riskialtude mängurite“ tüüpi riikide hulka. Eesti vanemad torkavad silma oma suhteliselt vähemuretseva hoiakuga *online*-riskide suhtes ning oma passiivsusega laste internetikasutuse jälgimisel ja piiramisel.

Eestis algatati 2010. aastal projekt [„Targalt internetis“](#), mida koordineerib MTÜ Lastekaitse Liit. Projekti kaudu koolitatakse ja teavitatakse lapsi ja lapsevanemaid digimaailma võimalustest ja ohtudest. Samuti püütakse koostöös politseiga ja lasteabitelefoni teenuse abil tõkestada seksuaalset ärakasutamist esitava sisuga materjalide levikut. Projektiga saab täpsemalt tutvuda „Targalt internetis“ [aastaruannetes](#).

Eesti laste internetisõltuvust uuris Tervise Arengu Instituut koostöös Tartu Ülikooliga uuringu [„Digilaps“](#) raames (2013. a viidi läbi esimene uuring ja 2015. a korduvuuring). Uuring hõlmas

---

¹ See kokkuvõte annab üldise lühiülevaate laste digikäitumisega seotud tegevustest ja uuringutest; tegemist ei ole kõikehõlmava analüüsiga.

2000 last, 2. ja 8 klassidest. Selle tulemustega saab täpsemalt tutvuda [uuringu kokkuvõtte esitluses](#). Uuringu eesmärk oli selgitada välja digisõltuvuse probleemi tõsidus Eesti lastel, samuti sellega seotud tegurid – peresuhted, tervis, õpiedukus ja muud.

„Digilapse“ uuringu võtmejärgeldused:

- liigne internetikasutus on seotud nii kehvemate õpitulemuste, kehvema tervise kui ka probleemsemate peresuhetega;
- peredes, kus läbisaamine on parem, oli lastel arvutikasutusega vähem probleeme;
- probleemne arvutikasutus seostub ka vanemate negatiivsema üldhinnanguga lapse tervisele. Liigselt arvutit kasutavad lapsed on oluliselt lühema uneajaga ja kehaliselt vähem aktiivsed kui lapsed, kes arvutit nii palju ei kasuta.

[PISA 2015 uuring](#) sisaldas esmakordselt küsitlust õpilaste heaolu kohta. Õpilastelt küsiti:

- kas neil on kodus arvuti ja internetiühendus;
- kui palju aega päevas kasutavad nad info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) vahendeid ühe koolipäeva jooksul koolis, koolipäeval väljaspool kooli ja nädalavahetusel kodus;
- mida nad internetis ja arvutis täpsemalt teevad (sotsiaalvõrgustikus suhtlemine, e-kirjade saatmine, koolitööde tegemine jne).

Saadud andmed võimaldavad võrrelda, kas õpilaste eluga rahulolu on erinev, kui jagada õpilased gruppidesse sõltuvalt nende IKT-vahendite kasutamise ajast. Arvuti ja interneti kasutamine koolipäeva jooksul rohkem kui neli tundi viis õpilaste rahulolu languseni. Ka kooliväliselt arvutit rohkem kasutavad õpilased on väitnud, et on eluga vähem rahul. Kõige rohkem nädalavahetusel arvutit ja internetit kasutavad õpilased on eluga kõige vähem rahul. Õpilaste rahulolu kohta PISA uuringu andmetel saab täpsemalt vaadata [siit](#).

PISA 2015 uuringu andmetel:

- Alustavad Eesti õpilased arvutite ja interneti kasutamist varajases eas, 6 aastast või varem teeb arvutitega tutvust 48% ja internetis on käinud 32% küsitletud õpilastest.
- 79%-l Eesti 15-aastastest kooliõpilastest on kodus arvuti, mida ta saab kasutada koolitööde tegemiseks ja 89%-l õpilastest on kodus interneti ühendus.
- Koolipäeva jooksul interneti kasutamise aeg on negatiivselt seotud ainetestide tulemustega. Õpilaste, kes kasutavad koolis vähem kui 2 tundi internetit on nii matemaatika- kui lugemisetulemused 39 punkti võrra ja loodusteaduste tulemused 46 punkti võrra paremad kui neil õpilastel, kes kasutavad koolipäeva jooksul internetit rohkem kui 2 tundi.
- Mida sagedamini (nii koolis kui kooliväliselt) õpilane teeb erinevaid õppimisega seotud tegevusi internetis, arvutis ja nutiseadmes, seda kehvemad on tema tulemused ainetestides.

Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutuse (HITSA) tellitud ja Praxise tehtud uuringus „[IKT-haridus: digioskuste õpetamine, hoiakud ja võimalused üldhariduskoolis ja lasteaias](#)“ (2017) analüüsiti üldhariduskooli õppe- ja ainekavasid, küsitleti kooli ja lasteaia ning viidi läbi veebiküsitlus õpetajate ja õpilaste seas. Uuringus osales 1549 õpetajat ja 11 224 õpilast üle Eesti. Praxise hinnangul aitaksid õpilaste digitaalse kirjaoskuse arendamisele kaasa riigi selgemad hariduspoliitilised sihid, õpetajate oskuste parandamine ning õpetajate ja õpilaste koostöö ([Praxise kajastus](#)).

Praxise järelduste kokkuvõte:

- Digioskuste õpetamise korraldus Eesti üldhariduskoolides on ebaühtlane.
- Digivahendite (seadmed, keskkonnad ja tarkvara) ning digitaalsete õppematerjalide kättesaadavus ja kvaliteet on üks keskne takistus digioskuste õpetamisel nii õppetöös kui ka huvihariduse pakkumisel.
- Kuigi õpetajate ja õpilaste hoiakud digivahendite kasutamise suhtes õppetöös on valdavalt positiivsed, pole nende tegelik rakendumine digioskuste omandamisel ja nüüdisaegse õpikäsituse rakendumist soodustava vahendina veel realiseerunud.

Küberpätkel uurib, kui palju teavad õpilased digitaalsest ohutusest. Uuringut korraldab alates 2017. aastast Tallinna Tehnikaülikooli Küberkriminalistika ja Küberjulgeoleku Keskus. 2017. aasta uuring tehti 4. – 9. klasside seas, osales 10 581 õpilast. Uuritavad teemad olid: privaatsus ja turvalisus, tehniline taiplikkus, küberkelmused ning tehnika ülekasutus.

Küberpätkli 2017 uuringu kokkuvõttes esitatakse mitmeid soovitusi koolile ja lapsevanematele. Koolidel palutakse näiteks:

- mõelda, kuidas peresid enam toetada ja kasvatada digitaalselt pädevat kodanikk;
- tutvustada teemat õpilastele (arvuti- või klassijuhatajatunnis või teadlikkuse tõstmise üritusel);
- juurutada hea praktika e-postikonto loomiseks ja teenuste kasutamiseks (täpsemad praktilised soovitused leiab kokkuvõtetest).

Lapsevanematel soovitatakse mõelda ja arutleda pere väärtuste ja käitumismallide üle järgmiste teemade näitel:

- kas asukohta ja päevaplaani näitamine (trenn), õppeedukuse näitamine (hinded/hinnangud) ja lemmiklooma nimi (kasutatav tihti paroolina) on sobilik internetis avaldada või mitte ning milliseid riske nende avaldamine kaasa võiks tuua;
- kui laadida üles sotsiaalmeediasse enda tehtud pilte, siis millised need pildid võiksid olla;
- kuidas pidada sotsiaalmeedia vahendusel arukat ja ka kriitilist diskussiooni, sest ainult „ilusate piltide“ ja „positiivse sisu“ jagamine ei loo inimesest positiivset muljet;
- millistes reklaamikampaaniates nii internetis või päriselus osaleda võib või ei võiks ning kelle andmed siis kirja panna, kui otsuseks on, et soovitakse kampaanias osaleda. Samuti tuleks arutada peres riskide üle, et mis juhtub siis kui hakatakse saada e-mailile teavitusi või kõnesid kui ka kuidas sellistest lepingutest saab loobuda kui üldse saab loobuda.

Küberpätkli kokkuvõttes tuuakse samuti välja, et Eestis on vaja viia läbi enam teaduslikke uuringuid, luua erinevaid mõõteriistu, mille abil paremini leida lahendused, kuidas ühiskonna küberkaitse alast teadlikkust (küberhügieeni) kasvatada. Edasised küsitlused peaksid andma konkreetsema tagasiside kuidas ja millise meetodikaga digitaalse ohutuse teemasid koolis selgitada.

Kristi Vinter-Nemvalts uuris oma doktoritöös „Digitaalse ekraanimeedia tarbimine 5-7 aastaste laste seas ja selle sotsiaalne vahendamine Eestis. Pedagoogiline vaatekoht.“ (2013) väikelaste internetikasutust. Doktoritöö järelduste kohaselt peaks digitaalsete pädevuste õpetamine algama juba lasteaias ja lasteaiapäetajad peaksid saama vastavat õpet.